אישים באגרות הראי"ה

ר' אהרן אליהו אייזנברג, רחובות

ממייסדי רחובות וראש ועד המושבה, מייסד "אגודת נטעים" · תרכ"ד–תרצ"ב (1863–1931)

6 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

ר' אהרן אליהו אייזנברג נולד בג'בכסלו תרכ"ד (1863) בפינסק, ובנעוריו נודע בכינוי "העילוי מפינסק". היה פעיל ב"חיבת ציון", ובשנת תרמ"ו (1886) עלה לארץ ישראל. הוא הגה את רעיון ההתיישבות על אדמת דוראן, והיה ממייסדי המושבה רחובות, ומשנת תרס"א (1901) עד תרפ"ג (1923) עמד בראש ועד המושבה.

אייזנברג ייסד את חברת "אגודת נטעים" וניהל אותה, היה ממקימי "קרן קיימת", השתתף במשלחת היישוב אל הברון רוטשילד בפריז, והיה חבר הוועד הזמני ליהודי ארץ ישראל. נפטר בי"ב בתשרי תרצ"ב (1931).

הרב קוק על ר' אהרן אייזנברג

כבר בימי יפו, בשנת תרע"ג (1913), הרב קוק מבקש לברר את "הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג" (כרך ב', אגרת תקכח). לפי ההקשר, ככל הנראה מדובר בתוכנית להכשיר פועלים יראי שמיים באמצעות "אגודת נטעים" שבראשה עמד אייזנברג.

בשנת תרע"ט (1919) בא אייזנברג ללונדון "עם הצירים מא"י", והביא לרב קוק דרישת שלום ומתנות מהוריו ומקרוביו שבארץ (כרך ג', אגרת תתקמד; כרך ג', אגרת תתקמה). בשנת תרפ"א (1920) הרב קוק מספר לבנו הרצי"ה על קבלנים מפולין שביקשו להתקשר עם מר איזנברג, ותשובתו הייתה שלילית (כרך ד', אגרת אעו).

בירושלים הרב קוק מודה לאייזנברג, "רב הפעלים לתחית עמנו וארצנו", על הסיוע שהוא נותן לו בידיעות על מצב היישוב, ושולח לו העתקים מהקול הקורא "עת לטעת" על נטיעת אתרוגים (ראו בפרשת אתרוגי ארץ ישראל) כשרים בארץ ישראל, ומבקש שיפיץ אותו (כרך ד', אגרת אקל). בשנת תרפ"ה (1925) הרב קוק מתכתב עמו על התעמולה להשאיר את הנציב העליון הרברט סמואל בתפקידו (כרך ד', אגרת ארצה).

האגרות

כרך ב', אגרת תקכח: לרב יונתן בנימין הורוביץ: יש לברר את עניין חינוך הפועלים עם מר אייזנברג (ככל הנראה אהרן אייזנברג מרחובות).

"הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג"

כרך ג', אגרת תתקמד: להוריו: מכתב אביו והמתנה מאמו הגיעו על ידי מר אייזנברג.

"ע"י מר אייזנבערג מכתב קודש דכאאמו"ר שליט"א"

כרך ג', אגרת תתקמה: לבנו הרצי"ה: דרישת שלום מהארץ הגיעה על ידי מר איזנברג מרחובות, שבא עם הצירים.

"קבלנו ד"ש ע"י מר איזנברג מרחובות, שבא עם הצירים מא"י"

כרך ד', אגרת אעו: לבנו הרצי"ה: קבלנים מפולין ביקשו להתקשר עם מר איזנברג, ותשובתו הייתה שלילית.

"מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג"

כרך ד', אגרת אקל: תודה על הסיוע בידיעות על מצב היישוב, ובקשה להפיץ את הקול הקורא 'עת לטעת' על נטיעת אתרוגים.

"רב הפעלים לתחית עמנו וארצנו, מוהר"א אייזנברג"

כרך ד', אגרת ארצה: על התעמולה להשאיר את הנציב העליון הרברט סמואל בתפקידו.

"בהתענינות רבה קראתי את מכתבו היקר ע"ד התעמולה"

ראו גם

סר הרברט סמואל, הנציב העליון, שאייזנברג והרב קוק השתדלו שיישאר בתפקידו. (סר הרברט סמואל)

נוסח האגרות – עם ביאור

6 האגרות שבהן נזכר ר' אהרן אייזנברג, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מתנצל על סגנון המכתבים, ודוחה את התיקון לאחר החג. לתיקון תרומות ומעשרות צריך מקור מימון להשגחה, נסיעות והדפסות. 'אגודת ישראל' הבטיחה, אבל זה יתעכב, ולכן הרב קוק מבקש מהורוויץ לממן בינתיים. אין טעם במאמרים פומביים; העיקר הוא שמירת השווקים, והרב ב' ידלר מתאים לכך. הרב קוק מבקש להשמיט מהמכתב משפט שעלול להחליש את הצורך בתעודות.

עיקרי הדברים

- מימון השגחת תרומות ומעשרות.
- שמירת השווקים.
- הרב ידלר כמשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרע"ג[4].

כבוד חביבי ורחימי הרב המאוה"ג[5] אוצר הטוב והתושיה רב פעלים מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9]

מכתבי כת"ר[10] הנעלים והאחרון בצירוף הקבלות הגיעוני. ועל הראשון תחילה, יסלח לי ידי"נ[11] מר שליט"א ע"ד[12] הסגנון של המכתבים שהיה שלא כתכסיס הראוי, וחושב אני שהדבר מוכרח להתאחר עד אחר הרגל הק'[13] הבעל"ט[14], ובמשך הזמן נתישב בדבר לתקן הכל באופן היותר נאות, גם לפי כבוד חביבי כת"ר שי'[15] כמו כן אקוה לקחת דברים בבירור הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] ולסמן את הדבר בביאור הראוי בעה"י[16].

וע"ד[17] תיקון תרומ"ע[18], עיקר הדבר הוא למצא מקור להוצאת ההשגחה הנסיעות וההדפסות הנדרשות לזה. חשבתי שד"ר[19] אוירבך ימצא איזה נדיב יר"א[20] באשכנז שיקבל זה עליו, ולא עלה הדבר, רק חושב ש"אגדת ישראל" תעשה זאת, וכן הבטיח ר"י ראזנהיים [יעקב רוזנהיים, ממייסדי "אגודת ישראל"] נ"י[21]. אבל לדעתי יארך הזמן עד שיצא הדבר אל הפועל, ומה טוב הי'[22] אם יוכל כת"ר לקבל זה לפי שעה על חשבון לשכתו הנכבדה. למאמרים פומביים בענין זה איני רואה שום מטרה. עיקר הדרך לכבוש מצוה זו אינו כ"א[23] שמירת השוקים כאשר הונהג עד כה ב"ה פה, וביותר בירושת"ו[24], וזה אי אפשר בלא השגחה תדירית, והרב ר"ב ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י מוכשר לזה מאד, וראוי הדבר לבקש עבורו מקור לשכירותו כדי שלא יהי'[25] תלוי בדעת אחרים כ"כ[26], ויוכל לעבוד בשקידה כראוי במקצע דנא.

ממכתבי אפשר להשמיט את הפיסקא [ראו (כרך ב', אגרת תקכא)] "ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות הנדון ע"פ[27] רובא ורובא דרובא", כדי שלא להחליש את צורך התעודות.

מרוב הטרדא והעבודה הנני מוכרח לקצר, ואומר שלו' ושמחת הרגל ויתרון הכשרו, כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. ע"ד - על דבר
13. הק' - הקטן
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שי' - שיחיה
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. וע"ד - ועל דבר
18. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
19. שד"ר - שדוקטור
20. ירי"א - ירא אלקים
21. נ"י - נרו יאיר
22. הי' - היה
23. כ"א - כי אם
24. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
25. יהי' - יהיה
26. כ"כ - כל כך
27. ע"פ - על פי
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר שני תרע"ט **נמען:** הוריו (ולאמו ביידיש)

מר אייזנברג הביא מכתב מאביו ומתנה מאמו: שקדים ומרקחת מפירות הארץ. בהלכה, על דברי אביו בסוטה (סוף פרק משוח מלחמה) בעניין רשות ומצוה במלחמה: הרב קוק מיישב את דברי רש"י לפי ספר החינוך, שהיחיד חייב במלחמת שבעה עממים ובמחיית עמלק רק כשאין סכנה. מצוה המוטלת על הציבור אינה יוצאת מכלל 'וחי בהם' לגבי היחיד, ולכן היחיד שנזדמנה לו מלחמת רשות לבדו אינו נקרא עוסק במצוה. הרב קוק גם מסביר שמלחמת רשות באה מצד גזירת המלך בהסכמת בית דין של שבעים ואחד (סנהדרין כ ב). לאמו הרב קוק מודה על המתנה, ש'מזכירה הרבה ממעשה ידיך'.

עיקרי הדברים

- מתנה מהארץ.
- הלכה: מלחמת רשות ו'וחי בהם' (החינוך).
- מלחמת רשות כגזירת מלך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, כ"ד אד"ר[1] עטר"ת[2]. [כ"ד באדר ראשון תרע"ט (1919). הרב קוק ישב אז בלונדון, ומכתבו נשלח להוריו]

הורי היקרים עט"ר[3] ומחמדי לבבי שליט"א[4], מה נכבד היום אשר בו הגיעו לידינו ע"י[5] מר אייזנבערג מכתב קודש דכאאמו"ר[6] שליט"א, והתשורה היקרה מזמרת ארץ חמדה, מעשה ידי אמא היקרה תחי'[7], יחד עם דה"ש[8] המדוייק, [דרישת שלום] אשר הי'[9] לנו לטל אורות ומשיב נפש. יחננו השי"ת[10] ברחמיו בקרוב לעלות אל הקודש ולחדות בחדות נועם פניהם המאירות בשמחות וגיל, בישועת ד' על עם קדשו וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב. ועד"ת[11] שהעלה כבוד מ"א הרב שליט"א בהא דסוטה ס"פ[12] מ"מ[13], [סוטה מד] דרשות ומצוה דגבי מלחמה אינה כ"א[14] בערך של שתי מערכות זו לעו"ז[15], אבל לגבי מצוה אחרת לעולם חשובה מצוה, שהרי יש חומר גם במלחמת רשות שאינה עומדת במקום פקו"נ[16], משא"כ[17] שארי מצות דוחי בהם כתיב. ["וחי בהם" (ויקרא יח, ה) – ולא שימות בהם; לכן פיקוח נפש דוחה את המצוות (יומא פה)] ובהורמנא דמ"א [ברשות אדוני אבי] אמינא כמה מאירים ושמחים הם הדברים.

אמנם לישב ד' רש"י[18] דמשמע שאין מלחמת רשות פוטרת משום מצוה, יש לומר עפ"ד[19] החינוך שכתב גבי מלחמת ז' עממין [ספר החינוך, מצוות תכה (מחיית שבעה עממים) ותרד (זכירת עמלק)] ומצות מחייתן, וכן גבי מחיית עמלק, דהיחיד חייב בה דוקא כשאין בזה סכנה. ותמה עליו במנ"ח[20] ["מנחת חינוך"] שהרי מצות מלחמה יוצאה היא מן כלל זה דוחי בהם, דמצותה בכך להכנס בכלל סכנה. וצ"ל[21] דהחינוך ס"ל[22] דמצוה המוטלת על הציבור בכללו אם יש בה סכנה ליחיד א"ז[23] יוצא מכלל וחי בהם דהא ציבור לא מייתי, [על פי תמורה טו: "צבור לא מתו" – הציבור אינו כלה] והיחיד אינו חייב בה מצד עצמו אלא מצד כלליות הצבור, ע"כ[24] אע"פ[25] שבכל מצות ציבור שאין בהם סכנה אין לנו לחדש שלא יהי'[26] נוהג בהם דין של וחי בהם, ויהיו

חייבים בהם גם במקום סכנה לפרטים, אבל אם המצוה היא בתכונה כזו שיש בה סכנה לפרטים אנו אומרים שעדיין אין ראי'[27] שיהי'[28] גם היחיד חייב להעמיד עצמו בסכנה, כשאינו עם הציבור.

ע"כ יחיד התנה יפה בחינוך שאינו חייב כ"א כשא"ב[29] סכנה, ולפ"ז[30] אין במלחמת רשות חומר יותר מאשר מצות, ומצות ציבור אחרת אם הי' בה צורך של סכנה ג"כ[31] היתה יכולה להיות מוטלת עלינו חובה, מאין התנגדות לכללא דוחי בהם, משום דציבור לעולם חיים, וכיון דמצוה זו רשות היא כשעומדת לנגדה חיוב של מצוה גמורה של חובת יחיד, אז צריכים לשקול הדבר איך הענין של חובת יחיד שבמצוה זו שהיא רשות עומד נגד חובת יחיד של מצוה. וא"כ[32] לפ"ד[33] החינוך גם מלחמת מצוה אין היחיד מצד יחידותו חייב בה במקום סכנה, וק"ו[34] מלחמת רשות, שא"ח[35] בה מצד היחידיות שלו במקום סכנה, א"כ[36] נוהג דין וחי בהם בדין היחיד בפרטיותו, וכיון שמצוה שעוסק בה זה היחיד או שנזדמנה לו, הרי הוא פוגע בה מצד יחידיות שלו, וביחידיות הרי גם בענין חובת מלחמה נאמרה וחי בהם כמש"כ[37], א"כ שפיר אין הרשות דיחיד דוחה מצוה דיחיד. ועפ"ז[38] הי' אפשר לחדש עוד ולומר שכ"ז שהיחיד עומד במערכה בכלל הציבור חל עליו חובת ציבור דדוחה פ"נ[39], שהיא דוחה כל המצות, ק"ו[40] דכל המצות נדחים מפניה, אבל בזמן שאין היחיד עומד עם הציבור, אלא שנזדמן לו ביחידות לעסוק במלחמת הרשות, כמו שמצייר החינוך כשמזדמן ביחידות הריגת אחד מז' עממין או מזרע עמלק, וה"נ[41] משכח"ל[42] ביחיד ביחש למלחמת הרשות, וכיון שגם במלחמת חובה ומצוה לדעת החינוך אין ביחידות כח לבטל דין של וחי בהם, ק"ו שאין כח ביחידות של מלחמת רשות, ואז נפרך ק"ו דידן, ונשאר כח של רשות לגבי מצוה, ומתחייב במצוה, כיון שאינו נקרא עוסק במצוה.

וי"ל[43] עוד דעיקר מלחמת הרשות באה מצד דין גזירת מלך, כדתנן ומוציא למלחמת הרשות ע"פ[44] ב"ד[45] של שבעים ואחד (סנהדרין כ'[46]:), והיינו שהב"ד[47] מסכימים על גזירתו, דאילו היו מצוים היתה זו כבר מצוה לדי' הרמב"ם[48] מכלל לא תסור, [על פי דברים יז, יא: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" – חובת השמיעה לבית הדין] וכ"מ[49] הלשון ומוציא ע"פ ב"ד, דעיקר הוא מה שהוא מוציא אלא שצריך ע"ז[50] הסכמת ב"ד שיתנו רשות ע"ז, והוי כמו רשות מצד ב"ד, וגבי מצות שמיעה למלך אע"פ שמצינו בה חומר שהעובר ע"ד[51] חייב מיתה, מה שא"כ[52] בכל מ"ע[53] שבתורה, מ"מ מצינו בה ג"כ צד קולא, שאינה עומדת אפילו בפני מצוה קלה, כמש"כ הרמב"ם פ"ג ה"מ[54] ה"ט[55], [רמב"ם, הלכות מלכים ג, ט] ולא עוד אלא אפילו כשעוסק בתורה, דקיי"ל[56] דכל מצוה מבטלין מד"ת[57] כשא"א[58] לעשותה ע"י אחרים, וכדאי' במו"ק[59] ט', ובירושלמי פ"ק[60] דברכות ה"ב ולגבי מצוה דשמיעה לגזירת מלך אמרי' בס"פ[61] נגמר הדין דילפי' ממיעוטא דרק, [סנהדרין מט: מ"רק חזק ואמץ" (יהושע א, יח) לומדים שאין שומעים למלך המצווה לבטל מצוה] דבמקום מצוה אין שומעים לו, ואפילו ת"ת[62] אין מבטלין בשבילה, א"כ חידוש הוא שחדשה תורה שמצות מלך אע"פ שיש בה חומר גדול של עונש מיתה, מ"מ יש בה ג"כ קולא גדולה שהיא נדחית מכל מצוה ותלמוד תורה. וא"כ נחשבת שפיר רשות לגבי כל המצות, ומלחמת רשות כל כוחה היא גזירת המלך, וכ"מ מדי' הרמב"ם שתיאר ענין של מלחמת רשות להרחיב גבול ישראל, ולהגדיל את גדולתו ושמעו של המלך, וע"פ[63] זה הדרך אפשר לומר דבכל גוונא נחשבת מלחמת רשות לרשות לגבי כל מצוה.

ואין מחומר שלה פרכא כמו שאין פרכא מחומר של העונש דגזירת מלך שבכ"ז[64] יש בה ג"כ צד הקל כמש"כ, ויש בזה להאריך בענין דין ק"ו של עונש, ושל הדרגא של וחי בהם, ומסתעף הענין לאריכות במקצעות רבים. ואכמ"ל[65] בזה. [ואין כאן מקום להאריך]

וע"ד[66] זמן שובנו בחסדי השי"ת לאה"ק[67], הנה קצת מתעכבים אנחנו בשביל צב"י[68] שי'[69] [בנו, הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ] שחפצנו שיבא אלינו פה ונסע בע"ה[70] יחד, אמנם יש קצת עיכוב בזה ממניעות הזמן, וחוץ מזה נתעכבתי קצת בשביל ענייני אה"ק[71], אבל כפי הנראה מה שיהי' אפשר לעשות לטובתם יהי' יותר אפשרי בע"ה ע"י מכתבים בבואנו שלם בע"ה לאה"ק.

ובאיזה אופן שיהי' יותר רצוי ומועיל לעניני הכלל ולהרמת קרן התורה ויראת ד', אם שתהי'[72] קביעות דירתנו ביפו או בירושלים ת"ו[73], כן יוכרע הדבר בע"ה כפי מה שנראה בשיקול דעת ישרה בהסכמת רבים ושלמים טהורי לבב, החפצים בבנין אה"ק ע"פ תוכן הקודש כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל עמו ב"י[74] באמת לאמתה. ליעבסטע און טהייערסטע מוטער לעבוואהל.

ב"ה[75] פאר דעם פערזענליכען גרוס וואס מיר האבען מקבל גיווען פון מר אייזענבערג. און דער פראזענט פון דיינע ליעבע ארבייט פון די מאנדלען מיט די איינגעמאכץ, וואס זיי זיינען אזוי נאבעל, אזוי העכסט אייידעל און גוט אין טעם. עס האט מיר דערמאנט אן פיעלעס פון דיינע ליעבע ווערק טייערסטע מוטער. זאל אונז השי"ת מזכה זיין, אין גיכסטעין צו זעהען זיך על אדמת הקודש, און אין פריידען אלעס אלעס צו דערמאנען. ב"ה פאר אלע חסדים וואס ער האט מיט אונז ביז אהער געפירט, אן מיר האפען אויף להבא אויך צו זיין הייליגע גרויסען חסד. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות. ומצפה לתשועת ד' אשר יפליא לעשות על עם קדשו, לרוממם ולנשאם, בכל פאר עולם ובכל הדרת קודש, לעשותם גוי אחד בארץ אשר בחר לו עדי עד, בעטרת אור תורה ורוממות חוסן קודש קדשים, בהוד פאר חי העולמים, עד עולמי עד.

בנכם עבדכם מצפה לשרתכם בקודש ביראת הכבוד ואה"ר[76],

אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום

אמא אהובה ויקרה מאד, חיי בטוב.

ב"ה על דרישת-שלום אישית שקבלנו ע"י מר אייזנברג, והמתנה של עבודתך החביבה של השקדים עם המרקחת, שהם כל-כך אצילי עדין וטוב בטעם. זה מזכיר לי הרבה ממעשה-ידיך האהוב, אמא יקירה מאד. יזכנו השי"ת להתראות במהרה על אדמת הקודש, ולהזכיר בשמחה הכל הכל. ב"ה על כל החסדים שהנהיג אותנו עד הנה, ואנו מקוים גם להבא לחסדו הגדול הקדוש.

1. אד"ר - אדר ראשון
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"

3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"י - על ידי
6. דכאאמו"ר - דכבוד אדוני אבי מורי ורבי
7. תחי' - תחיה
8. דה"ש - דהשם
9. הי' - היה
10. השי"ת - השם יתברך
11. ועד"ת - ועל דבר תורה
12. ס"פ - סוף פרק
13. מ"מ - מכל מקום
14. כ"א - כי אם
15. לעו"ז - לעומת זה
16. פקו"נ - פיקוח נפש
17. משא"כ - מה שאין כן
18. רש"י - רבי שלמה יצחקי
19. עפ"ד - על פי דברי
20. במנ"ח - במנחת חינוך
21. וצ"ל - וצריך לומר
22. ס"ל - סבירא ליה
23. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
24. ע"כ - על כן
25. אע"פ - אף על פי
26. יהי' - יהיה
27. ראי' - ראיה
28. שיהי' - שיהיה
29. כשא"ב - כשאין בו
30. ולפ"ז - ולפי זה
31. ג"כ - גם כן
32. וא"כ - ואם כן
33. לפ"ד - לפי דעתי
34. וק"ו - וקל וחומר
35. שא"ח - שאין חילוק
36. א"כ - אם כן
37. כמש"כ - כמו שכתב
38. ועפ"ז - ועל פי זה
39. פ"נ - פיקוח נפש
40. ק"ו - קל וחומר
41. וה"נ - והכי נמי
42. משכח"ל - משכחת לה (מוצאים מצב כזה)
43. וי"ל - ויש לומר
44. ע"פ - על פי
45. ב"ד - בית דין
46. כ' - כבוד
47. שהב"ד - שהבית דין
48. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
49. וכ"מ - וכן משמע; לפני "ש...": וכל מקום / וכל מה

50. ע"ז - על זה
51. ע"ד - על דבר
52. שא"כ - שאם כן
53. מ"ע - מצות עשה
54. ה"מ - הני מילי (דברים אלו אמורים)
55. ה"ט - הא טעמא (זה הטעם)
56. דקיי"ל - דקיימא לן
57. מד"ת - מדברי תורה
58. כשא"א - כשאי אפשר
59. במו"ק - במועד קטן
60. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו
61. בס"פ - בסוף פרק
62. ת"ת - תלמוד תורה
63. וע"פ - ועל פי
64. שבכ"ז - שבכל זאת
65. ואכמ"ל - ואין כאן מקום להאריך
66. וע"ד - ועל דבר
67. לאה"ק - לארץ הקודש
68. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
69. שי' - שיחיה
70. בע"ה - בעזרת השם
71. אה"ק - ארץ הקודש
72. שתהי' - שתהיה
73. ת"ו - תבנה ותכונן
74. ב"י - בני ישראל
75. ב"ה - ברוך השם
76. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מר אייזנברג מרחובות, שבא עם הצירים מהארץ, מסר דרישת שלום. הרב קוק מעכב את עבודת ההסתדרות כי 'המזרחי' עסוק בענייניו, ואינו רוצה שתורגש התנגדות לכל מי שעושה טוב - 'לעולם טוב חלק מלא כלום'. עליהם להיות נקיים 'מכל מום של קנאה שנאה ותחרות', ולהכניס רוח קודש במה שנעשה. מר מנוס קמחי מסר דרישת שלום מהרצי"ה ומהאסיפה. עדיין לא הוחלט על מקום הדירה. ה'רשמים' נכתבו בחיפזון אך מביעים את הנטיות הראשיות.

עיקרי הדברים

- עיכוב העבודה מפני המזרחי.
- בלי קנאה ותחרות.
- מקום הדירה לא הוחלט.
- ה'רשמים לפרוגרמה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' אד"ש[2] עטר"ת[3].

בני חביבי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו.

קבלנו ד"ש[7] ע"י[8] מר איזנברג מרחובות, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] שבא עם הצירים מא"י[9]. ב"ה על שלו'[10] כל יקירינו שי'[11] שם ושלו'[12] הארץ בכלל ב"ה. והנה ע"ד[13] בואך אלינו פה, חושבים אנו שבע"ה[14] לא יהי'[15] לך עיכוב מצד הרשות פה, והננו מחכים על בואך שלו' בחסדי השי"ת[16].

עניני העבודה בהסתדרותנו הנני מעכב כעת, מפני שהמזרחים עוסקים בשקידה בעניניהם, ואין חפצי שיהי'[17] מורגש מצדי שום התנגדות לכל מי שעושה איזה דבר טוב בישראל, אע"פ[18] שלפי דעתי הדברים צריכים השלמה רבה, אבל הלא לעולם טוב חלק מלא-כלום. חושב אני שסו"ס[19] יתבררו הדברים ויוכר יפוי-הכח של חפצנו ושאיפותינו הצודקות. אמנם ודאי יש להצטער על מה שאחרים משתמשים בשם התעוררותנו שלא ע"פ[20] המדה הרצויה. אנחנו לפי הטוהר של עצמיות הכרתנו צריכים להיות מנוקים מכל מום של איזה קנאה שנאה ותחרות, ואפילו מכל מדה של כפיית טובה לכל פועל איזה טובה וישועה. רק הננו קרואים לרומם ולשגב את הדברים הנעשים, ולהכניס בהם רוח חיים של גבורה הבאה מאוצר הקודש, מאור ד' אשר על עמו, ואחדות האומה ושלו' ישראל צריך להיות מתגדל ומתאדר על ידנו.

ב"ה שנשמחנו לראות את מר מנוס קמחי נ"י[21] ולקבל ע"י ידיעה ודרישת שלו' מאתך בפרטיות ומכל אהובנו במקום מגורך. קצת הודיע לנו מעניני האסיפה. כמובן איני יודע עדיין דברים ברורים בזה. יכונן ד' לטובה את כל המצעדים, כי עת לחננה.

כשתהי'[22] מוכן לנסיעה בע"ה[23] תודיענו ע"י דעפעשע אי"ה[24].

מצבנו ביחש לתמן הוא כמו מקדם. דברים ברורים ע"ד החלטת קביעות המקום בעה"י[25] א"א[26] להחליט כעת. וכמדומני שכבר כתבתי לך שגם להועד דיפו השבתי ככה.

בטח קבלת כבר את הרשמים, ["רשמים לפרוגרמה" של "דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתקמב)] שאמנם קצת נכתבו בחפזון ובלא ישוב הדעת הראוי לדבר גדול כזה. בכ"ז[27] תקותי היא שהם מביעים בכלל יפה את הנטיות הראשיות שלנו, אם כי לא בבהירות גמורה. נקוה לד' שיחננו לדבר ברחבה באורח מישרים בכבוד לעם ד' ובעז ישועת ד' אמת.

חזק ואמץ בני יקירי, ותשועת ד' תשגבנו, וכימי עולם יעשה לנו נפלאות גדולות וישועות רוממות. והי'[28] זה שלו' כנה"י[29] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[30],

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש לכל ידידינו, ומז"ט[31] לר"מ קליר נ"י. ההזמנה באה אלינו באיחור זמן.

הנ"ל

האדרעסא שלו א"י[32] לנו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. ד"ש - דרישת שלום
8. ע"י - על ידי
9. מא"י - מארץ ישראל
10. שלו' - שלום
11. שי' - שיחיה
12. ושלו' - ושלום
13. ע"ד - על דבר
14. שבע"ה - שבעזרת השם
15. יהי' - יהיה
16. השי"ת - השם יתברך
17. שיהי' - שיהיה
18. אע"פ - אף על פי
19. שסו"ס - שסוף סוף
20. ע"פ - על פי
21. נ"י - נרו יאיר
22. כשתהי' - כשתהיה
23. בע"ה - בעזרת השם
24. אי"ה - אם ירצה השם

25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. א"א - אי אפשר
27. בכ"ז - בכל זאת
28. והי' - והיה
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. כה"י - כנפשו היפה
31. ומז"ט - ומזל טוב
32. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דחנוכה תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'יאורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

עיקרי הדברים

- הצעות שידוך.
- רוגלי.
- חתונת בן הנציב.
- המתנגד ל'יאורות'.
- עבודת הדגל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום א' דחנוכה תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] אחרי חכוי רב וצמאון גדול זכנו ד' בדבריך היקרים, שהיו לנו למשיב נפש, ברוך אתה וברוך טעמך. [על פי שמואל א כה, לג] והנה אנחנו מקוים לשמע עוד ממך בקרוב דברים ברורים, דזכרון יעקב איך הם מעשיך, ואם אין אתה סובל מחסור מצד כספים. ומתי בדעתך לשוב בע"ה[4]. והנה שמענו שרש"ג[5] שלנו שב כבר לא"י[6], ויעקב וואלפערט נסע לאפריקא, וזהו סותר את המסופר, שהם עוררוך שתבא ללונדון בשביל עבודתינו הק'[7], מסתמא כוונו שהם יעזרו בזה, ואולי ראוי שעבודתך תביא פירות בע"ה גם בלא נוכחותם, אבל לכתב לך באותו הפרק שהם מתכוננים לנסוע, אינו מובן כ"כ[8]. אנחנו תמהים קצת על אשר לא עלתה בידך להודע ע"ד[9] מו"מ[10] מקליש וע"ד[11] ווארשא, הפרטים שהוא דרש הם מסתמא כמה תהי'[12] הדרשה מצדנו בעניני כספים וכיו"ב[13], שהם דברים בלתי מעכבים, חזק ואמץ ודי יהי'[14] בעזרך. ב"ה קבלנו מכתב מראגלי. [מרגולי (רוגלי), עיירה בלטביה שבה נולד הרב קוק] שדודך הרב וב"ב כבר הם שמה. וכותב שאמנם מצא העיר חרבה, אבל הם שמחים שזכו לבא למקומם, בנימין נשאר בפאלטאווא, [בפולטבה, עיר באוקראינה] ומאמעריקא כותב לי הרב ראפפארט, ששלח לראגלי אלפים מרק.

הננו מוטרדים כעת מחתונתו של בן הנציב בביהכ"נ[15] בשבת העבר היתה תכנית יפה ומהודרת, מסתמא יהי' כתוב הכל בעתונים. ב"ה על החוה"ש[16] אשר עמנו ת"ל[17] להגיענו לימי החנוכה המאירים באור קודש, באור שמן חכמת ישראל, המתרוממת ממעל כל חכמת לב אנוש, ואשרי העם שככה לו, [תהלים קמד, טו] שאור חי עולמים הוא חלקו לעד. נקוה שרשמי הישועה שהחלו להגלות יפיעו באור גדול, ברבבות אלפי נגוהות קודש, וכבוד ד' על עמו יזרח. מתמיה אני, שעל הרב שכתבת שהוא איש נכבד

ומתנגד לידיעות שבאורות, [ומתנגד לרעיונות שבספר "אורות"] על מה הוא סומך את יסודו, התנגדותו לא בארת. אם היו באים אלי דברי הערות בישוב הדעת, אולי הי[18] כדאי לבאר באופן מבורר את יסודי הדברים, אבל חושש אני שכל יסודה של התמיהה היא בנויה על איזה בסיס של קטנות ושל רוגז הלב, היונקים ע"פ[19] רוב מאיזה עבירות הדעת במושגי הקודש, שכאשר הדברים מסתעפים צריכים הם לבאורים גדולים ורחבים מאד, וזה לפעמים, והפעמים הם ע"פ רוב, מהדברים שהעבודה קשה עלי לבאר את עומק המחשבה בשפה ברורה. ובפרט שאחר כל הבאורים, עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה, אשר הם הם סוד ישרים, יראי ד' וחושבי שמו בטהרת אמת, ובצפיית ישועה.

נקוה שתשמחנו בדבריך היקרים בין בכלל בין בפרט, פה העבודה ביחש לעניני דגלנו הקדוש כמעט מכונסה כחוגה, מאז נסע הרמ"פ[20] שלפחות הי' משלח את הדברים הנדפסים ועי"ז[21] היה מביא עכ"פ[22] איזה מן תסיסה ממרחק. ועיני לשמים נשואות, שתבא בקרוב בחסדו הגדול לשלו'[23], ודי יחזקך ויאמצך לסדר איזה סדרי חכמת מעשה, בביטוי של מפעלים. קבלתי מכתב מוינה. מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג, אמנם תשובתו היא שלילית, שבלא כסף מזומן אינם יכולים כעת להתקשר בעבודה, וממקום אחר עדיין לא נודע לי מוצא. לבי הומה מאד, על המעצורים שבעליה לאה"ק[24], אמנם נתחזק בתקוה ואומץ נפש, ר'[25] שמעון גליצנשטיין. הנציב העליון הבריטי. ר' משה פרוש. שסוף כל סוף אור הגאולה ינצח את כל המחשכים, וקרבתי צדקתי לא תרחק' עוד. איני צריך להזכירך לכתב בפרטיות משלום בריאותך, ד' יחזקך ויאמצך, ותהי'[26] בריא וערנן בעז ד' וחדות ישועתו, ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בשובך אל הקודש ברב טוב וחסד, כעתירת אביך מצפה אשרך כה"י[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. שרש"ג - שרב שרירא גאון
6. לא"י - לארץ ישראל
7. הק' - הקטן
8. כ"כ - כל כך
9. ע"ד - על דבר
10. מו"מ - משא ומתן
11. וע"ד - ועל דבר
12. תהי' - תהיה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. יהי' - יהיה
15. בביהכ"נ - בבית הכנסת
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הי' - היה
19. ע"פ - על פי

20. הרמ"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, פ (למשל: משה + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. ועי"ז - ועל ידי זה
22. עכ"פ - על כל פנים
23. לשלו' - לשלום
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. ר' - רבי
26. ותהי' - ותהיה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרפ"ב **נמען:** ר' א' אייזנברג

תודה על הסיוע במידע על מצב הישוב. העיתון 'דגל ירושלים' עדיין לא יצא מסיבות טכניות. מצורפים עשרה עותקים של הקול הקורא 'עת לטעת' לנוטעים ולכורמים, לנטיעת אתרוג כשר בארץ, והרב קוק מבקש להפיץ את הרעיון.

עיקרי הדברים

- תודה על המידע.
- עיכוב העיתון.
- 'עת לטעת' - אתרוג כשר.

נוסח האגרת עם ביאור

יום כ' לחודש שבט תרפ"ב[1] למע"כ[2]

ידידי הרה"ח[3], רב הפעלים לתחית עמנו וארצנו, מוהר"א[4] אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות ומראשי הפעילות החקלאית ביישוב] שלו'[5] וברכה מקדש מירושלים. את תודתי הרבה, על מכתבו וברכותיו הידידותיים אלי, הנני מוסר אליו בזה וגם הנני להודות לו על הסיוע שהוא מסייע לנו, ושהבטיח לסייע לנו בעתיד, בעניני הישוב, בהמציאו לידינו את הידיעות הנחוצות לעניני מצב הישוב. ואשר על כל אלה הנני להכיר לו את תודתי, בזה. והנני מקוה כי גם לימים הבאים לא יופסק הקשר הידידותי אשר בינינו, בנוגע לעבודת בנין ותחית ישראל בארצו. במה שנוגע להופעת העתון "דגל ירושלים" [עיתון שתכננה תנועת "דגל ירושלים" של הרב קוק] מסיבות טכניות לא יכולנו עוד להוציא את הדבר לפועל. נקוה כי בקרוב יסורו המכשולים, אי"ה[6]. גם הנני לשלוח אליו, עתה, עשרה אכזמפלרים מהקול הקורא "עת לטעת" [קריאה לאיכרי המושבות לנטוע אתרוגים כשרים, שאינם מורכבים] שהוצאתי אל אחינו הנכבדים העוסקים במטע ארצנו הקדושה, והכורמים והנוטעים שבמושבותינו, לנטיעת אתרוג כשר בארץ ישראל. ואבקשהו להשתדל אודות הפצת הרעיון הזה.

ולעשות ע"ד[7] הרחבת הפעולה הזאת, כיד ד' הטובה עליו, והי'[8] זה שלו' וברכה באה"ר[9] כנה"י[10] ונפש ידי"ע[11] דושה"ט[12] בכל לב ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
2. למע"כ - למעלת כבוד
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שלו' - שלום
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. ע"ד - על דבר

8. והי - והיה
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. דושה"ט - דורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** ר' א' אייזנברג

על התעמולה להשאיר את הנציב הרברט סמואל בתפקידו: לפי הערת ד"ר ביסקינד המנוח עורר את רבני אמריקה. הרב קוק דיבר הרבה עם הנציב על צער היהדות, אבל לא שמע שיש אפשרות לשינוי; בכל זאת לא יסיחו דעת עד הרגע האחרון.

עיקרי הדברים

- השארת הנציב.
- פנייה לרבני אמריקה.
- אין סיכוי גדול.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ט שבט ה'

ידידי הרה"ח[1] היקר רב הפעלים מוהר"א[2] אייזענבערג שליט"א[3]

שלו'[4] וברכה בהתענינות רבה קראתי את מכתבו היקר ע"ד[5] התעמולה, שאנחנו חיבים לעשות, אולי יואיל ד' ויצליח בידינו לפעול על ה"מ[6] אחינו הנציב [הוד מעלתו הנציב העליון הרברט סמואל, שעמד לסיים את כהונתו באותה שנה] יר"ה[7], שישאר על משמרתו. והנה ע"פ[8] ההערה שהעיר אותי הד"ר[9] המנח ביסקינד ז"ל[10], הערותי את הרבנים באמעריקא, ונעשה מצדם הצעד היפה הזה, ואין שום ספק בדבר שאנו חייבים לעשות מצדנו כל ההשתדלות היותר אפשרית בעבודה קדושה זו. אנכי הרבה דברתי עם ה"מ ובארתי לו את הצער אשר תרגיש היהדות כולה, בהפרדו מא"י[11], אמנם לא שמעתי ממנו שום אפשרות לשנוי המצב. אבל בכ"ז[12] אמרתי לו שאין אנו מסיחים את דעתנו עד הרגע האחרון, מאפשריות של שנוי המצב לטובה. אם יהי'[13] לכבוד ידידי חדשות בזה נא להודיעני, כמובן שלא אמנע ג"כ[14] בל"נ[15] להודיע לכבודו אם יהי' פה עמדי איזה דבר חדש לטובה, והשי"ת[16] יצליח חפצנו בידינו לכבוד עמנו ואה"ק[17].

והנני בזה ידידו הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

1. הרה"ח – הרב החסיד
2. מוהר"א – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' – שלום
5. ע"ד – על דבר
6. ה"מ – הני מילי (דברים אלו אמורים)
7. יר"ה – ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
8. ע"פ – על פי
9. הד"ר – הדוקטור

10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. מא"י - מארץ ישראל
12. בכ"ז - בכל זאת
13. יהי' - יהיה
14. ג"כ - גם כן
15. בל"נ - בלי נדר
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. ואה"ק - וארץ הקודש